

Шкляр Леонід Євдокимович
доктор політичних наук, професор

«План Маршалла» для України

Дещо з історії питання

Під Планом Маршалла мається на увазі комплекс фінансових та економічних заходів з боку США, спрямованих на відродження економіки повоєнної Європи, непідконтрольної радянському режиму. Ключовим об'єктом донорської допомоги згідно Плану виступила Німеччина, її західна частина, хоча ним скористалися майже два десятки країн центральної, південної та західної Європи. Автором Плану став Держсекретар США Дж. Маршалл, ідеї якого було оприлюднено у 1947 році, а вже наступного 1948 року розпочалася реалізація, яка тривала до 1951 року. Ключова ідея Плану — економічне відродження країн західної демократії. Асигнування спрямовувалися в основний капітал — промислове виробництво та аграрний сектор, розвиток торгівлі. Уже через п'ять років вдалося підняти ВВП країн, охоплених Планом майже на 33%, а промислове виробництво на 40% порівняно з довоєнним часом, аграрне — на 11%. Лише за п'ять років обсяг європейської повоєнної торгівлі зріс майже на 40%! Вражаючі темпи і показники розвитку. Таким чином, у досить короткий термін вдалося досягти головної мети Плану Маршалла — відродити економічний потенціал, істотно підняти рівень життя, а на цій основі — зміцнити політичну систему демократії, яка у перші після воєнні роки була під загрозою навіть у країнах Заходу. Соціальним наслідком Плану стало зміцнення та зростання середнього класу — основи демократичної системи правління. План Маршалла вважається найуспішнішою зовнішньополітичною стратегією США [1].

Головний урок, що випливає з реалізації Плану Маршалла полягає у тому, що при наявності зовнішнього донора та налаштованості національної еліти ефективно використовувати допомогу, можна за короткий термін досягти феноменальних успіхів. Україна сьогодні знаходиться у скруті, яка за багатьма ознаками нагадує країни повоєнної Європи. Фактично знищена промисловість, ледь животіє сільськогосподарське виробництво, до критичного рівня впали доходи населення, майже не зростає ВВП, деградує кваліфікована робоча сила та інженерна праця. Нівелюється середній клас, а тому у повітрі постійно витає загроза

реваншу чи то з боку лівих радикалів-популістів, чи то відверто антиукраїнських сил. Відтак, Україна нагадує хворого пацієнта, що потребує реанімації.

Плани порятунку України: «закордон нам допоможе»?

Уже події на Майдані 2004 року, відомі як Помаранчева революція, спонукали деякого із закордонних партнерів і друзів України до розробки стратегії економічного відродження, оскільки стало зрозуміло, що українська влада нездатна змінити країну, модернізувати її економіку. У публічному просторі тепер уже далекого 2007 року під егідою *People — Centered Economic Development* з'явився перший План Маршала для України — це план економічного відродження через розвиток малого бізнесу шляхом надання вигідних кредитів для середніх і малих підприємців. Ставка робилася на розвиток масового підприємництва, яке здатне створити робочі місця, наповнити ринок товарами та послугами. План передбачав також інтенсивний розвиток сучасних інформаційних технологій, насамперед інтернету, та ряд інших цільових програм гуманітарного спрямування. Цей План одержав схвальні відгуки впливових та авторитетних лідерів сучасного світу. На сьогодні доля цього документу невідома.

Під впливом подій на Майдані 20013/14 років та російської агресії щодо України почали з'являтися один за одним проекти та плани допомоги Україні. Одним із них став *План Бернара-Анрі Леві* — французького філософа, громадського діяча, публіциста. Його ідея полягає в розробці, власне, технології економічного відродження, насамперед, в організації міжнародних зусиль для цього. Механізмом міжнародної допомоги на думку Б.-А. Леві має стати постійно діючий Міжнародний форум, аналогічний тому, який щорічно проходить у швейцарському Давосі, але присвячений виключно українським справам. Разом з тим автор пропонує деякі конкретні кроки для мобілізації ресурсів і мінімізації ризиків для інвесторів. Зокрема, з метою захисту закордонних інвестицій пропонується створити спеціальну страхову компанія, яка фінансуватиметься страховиками з-за кордону, насамперед європейцями, а також українськими олігархами! Ще один конкретний крок Плану Леві — велика європейська позичка у вигляді боргових зобов'язань держави, а гарантами мають виступити Європейський центробанк (ЄБЦ) та МВФ. Оскільки цей План появився уже після анексії Криму та агресії на Донбасі, його автор так мотивує необхідність порятунку України: санкції проти агресора — добре, допомогти жертві агресії — краще. Ідея озвучена, План окреслено, але практичних кроків поки що немає.

У тому ж таки 2014 році громадськості було презентовано ще один аналог Плану Маршалла — це *План Тімоті Гартон-Еш*. Він передбачає 10-річну стратегію економічного відродження України, а сам автор проєкту пропонує назвати його «*Планом Меркель*» на знак пошани до німецького канцлера як ключового гравця на європейській арені. Що стосується конкретних кроків, то у ньому йдеться про ключові напрямки цільових інвестицій — в економіку, військово-промисловий комплекс, політичні інститути. Як, на наш погляд, цей План скоріше за все можна розглядати як декларацію намірів, оскільки йому не вистачає конкретних і детальних механізмів реалізації. Але факт його появи та ще й під виглядом авторства канцлера Німеччини є доволі промовистим. Взагалі, саме Німеччина, як країна, що відродилася завдяки Плану Маршалла чи не найкраще здатна оцінити його роль у відродженні національної економіки іншої країни, що потрапила у прірву. Тому не випадковим мабуть є і той факт, що у 2015 році саме в цій країні появився ще один «План порятунку» під егідою *Громадської ініціативи Плану Маршалла для України*. Ця ініціатива зареєстрована у вигляді петиції до німецького парламенту — Бундестагу. Світоглядною основою її є усвідомлення громадськими активістами того факту, що ключ до мирної Європи нині знаходиться в Україні, а тому їй необхідно рішуче допомагати. Очевидно, що цей документ слід розглядати як спонукаючий чинник німецьких законодавців до більш рішучих дій.

Нарешті, уже у 2016 році депутат Бундестагу *К.-Г. Вельман* повідомив громадськість про розробку Плану Маршалла для України, але його деталі невідомі.

Таким чином, на сьогодні ми маємо п'ять проєктів з модернізації економіки України за принципами Плану Маршалла та одну концепцію, яка може розглядатися як аналог своєрідного Плану Маршалла. Йдеться про тези відомого російського опозиційного політика *І. Пономарьова*, викладені у його публікації, — «*Поради несторонньої людини. Як Україні досягти економічного дива*». Автором висловлені слушні міркування, деякі з яких заслуговують на увагу. Насамперед, йдеться про такі складові «економічного дива» як безпосереднє залучення громадян у процеси реформування економіки. З цього приводу він слушно зауважує: «...головний засіб реалізації зробленого на Майдані вибору — економічна політика уряду — явно не вбачає громадян у якості пріоритету» [2]. Наступне, автор спростовує міф, що реформи завжди мають бути непопулярні, тоді як насправді усе залежить від того, хто, як і заради чого їх здійснює. Це підтверджується досвідом реформ у різних країнах. *І. Пономарьов* рекомендує здійснити реальну дерегуляцію економіки,

залишивши 10 — 15 позицій в розпорядженні держави, які стосуються національної безпеки. Знизити податковий тиск на підприємця, передавши більшість податків на місця, — економічна основа децентралізації. Ці заходи він влучно називає політикою «мінімізації держави». Автор рішуче виступає за демонополізацію економіки, яка вбиває конкуренцію — локомотив розвитку: «демонополізація повинна стояти вище у списку пріоритетів ніж підвищення тарифів» [3].

Нарешті, на що особливо хочеться звернути увагу, бо це рідкісний випадок, коли йдеться про План Маршалла, звертається увага на земельну реформу: « В Україні нарощується процес створення потужних агропромислових підприємств. Уряд може і повинен цьому допомогти, активно взаємодіючи з Верховною Радою в питаннях земельної реформи» [4]. Щоправда, він не розкриває, в чому вбачається суть цієї реформи, але важливо уже розуміння того, що вона необхідна для «економічного дива».

Отже, попри деяку недомовленість, суперечливість та неоднозначність ідей і пропозицій, які йдуть із-за кордону і, які можна об'єднати одним слоганом, — План Маршалла для України, сам факт появи таких програм або стратегій свідчить про стурбованість міжнародної спільноти станом справ в нашій країні. Він створює необхідне, але недостатнє тло для руху вперед. Сьогодні вимогою часу є завдання перейти від слів до дій, від аналізу до конструювання. Як ми пам'ятаємо, класичний або модельний План Маршалла був спроектований і почав реалізовуватися через рік, а тут деяким Планам уже незабаром виповниться десять років, а віз і нині там!

Вітчизняні версії та аналоги Плану Маршала

Не можна оминати увагою той факт, що у процес «порятунку» України за моделлю Плану Маршалла включилися й деякі вітчизняні представники великого бізнесу — олігархи, науковці та експерти. Якщо говорити про бізнес, то тут йдеться насамперед про одіозного Д. Фірташа, за ініціативою якого у 2015 році було створено *Агенцію модернізації України*. На сьогодні наскільки відомо цією Агенцією здійснюється аналітична роботи з оцінювання економічної ситуації на секторальному рівні та вивчаються фінансові потреби для їх модернізації. За оцінками експертів цієї структури на модернізацію України необхідно залучити щонайменше до 300 млрд. доларів США. До речі, це одна з перших конкретних цифр, озвучених з приводу ціни Плану Маршалла для України. Є й інші, але вони появились дещо пізніше і про них нижче. Сама ініціа-

тива одного з потужних вітчизняних олігархів взятися за відродження України викликала неоднозначну реакцію як серед політиків, так і експертної спільноти. З одного боку, цю ініціативу нібито схвально сприйняли лідери Англії та Франції — Камерон та Оланд, і, як було зазначено, на залучення українських олігархів до Плану Маршалла для України розраховує й Б.-А. Леві. З другого, невідома позиція США з цього питання, оскільки на Д. Фірташа є запит з боку американської Феміди і він є потенційним клієнтом американських правоохоронних органів. Так що на сьогодні навряд чи є резон говорити про консенсус з цього питання серед західних лідерів. Що стосується вітчизняних можновладців, то тут також маємо суперечливу позицію. Є інформація, що нібито президент П. Порошенко таку ініціативу схвалює, а прем'єр-міністр А. Яценюк — ні. Зокрема, останній вважає ініціативу олігарха загрозою для реформ. Незрозуміло правда яких, але позиція озвучена.

Для української громадськості участь олігархів, які й призвели країну «до ручки», у будь-яких глобальних проектах по її відродженню очевидно є неприйнятною, оскільки це суперечить ідеалам Майдану, серед гасел якого чітко звучала вимога деолігархізації країни.

У процес моделювання стратегій порятунку або виходу із системної кризи національної економіки підключилися й окремі відомі вітчизняні експерти та фахівці у галузі економіки, банківської справи, фінансів. Серед таких програмних документів варто звернути увагу на публікацію експерта Голови Національного банку України *О. Савченка*, опубліковану 9 березня 2016 р. на сайті «Українська правда» під досить промовистою назвою: «*План Маршалла для нової парламентської коаліції*». Коротко суть ідей *О. Савченка* зводиться до наступних пропозицій. Перше, автор вважає, що провідна роль у фінансуванні Плану Маршалла для України має належати закордонним донорам: «Цей план для України в сучасних умовах передбачає потужну фінансову допомогу не лише міжнародних фінансових організацій, а насамперед друзів США, інших країн «Великої сімки» та ЄС» [5]. За оцінкою *О. Савченка* фінансова допомога на реалізацію Плану повинна становити приблизно 100 млрд. дол. США [6].

Друга пропозиція передбачає списання з України зовнішнього боргу, який, нагадаємо, на сьогодні становить понад 100 млрд. дол. США. Третя ідея стосується реформування банківської системи та зміцнення гривні. Четверта — створення замість парламентсько-президентської форми правління, яка доводить свою не ефективність, — парламентсько-урядової. В цілому ідеї слушні і за великим рахунком добре вже те, що вони появляються. Які, на наш погляд, вади цього Плану? Насампе-

ред, ми не знаємо, чи здатен Захід акумулювати такі ресурси задля України, а якщо й зможе, то під які умови? Ми переконані і нижче доведемо, що західна допомога буде потрібною, але не стільки у якості фінансового донора, скільки експерта, консультанта, менеджера. Що стосується списання боргів з України. Питання непросте, але ми переконані, що нічого списувати не потрібно, бо ми не жебраки від природи, нас такими зробили недолугі політики, а горда і повноцінна нація. Нагадаємо, що класичний План Маршалла передбачав погашення боргів і це сталося через деякий час. Україна не може розраховувати на благодійність і це буде правильно і чесно. Замість списання ми пропонуємо відтермінування боргових зобов'язань перед західними кредиторами.

Наступне, згодні з автором у тому, що банківська сфера потребує радикальної санації. Ба більше, вкрай необхідно започаткувати створення системного Земельного Банку як ключового у реалізації Плану Маршалла для України. Детальніше про це нижче. До правління такого Банку повинні увійти найвідоміші вітчизняні та західні фахівці, з незаплямованою репутацією, моральні авторитети, громадськість. Прозорість роботи такого Банку в режимі online. Щоквартальна і щорічна звітність, прозорість і публічність. Нарешті, щодо урядово-парламентської форми правління. Це питання суто політичне, воно має свої резони, але втягування у процес трансформації режиму влади, може обернутися втратою часу, а він на вагу золота. Отже, чимало ідей та пропозицій О. Савченка заслуговують на підтримку і вони можуть бути імплементовані як частина в іншу модель Плану.

Серед проектів, які пропонують санацію українській економіці і можуть до певної міри розглядатися як своєрідна версія національного Плану Маршалла, ми б відзначили серію публікацій на сайті «Українська правда» знаного в Україні економіста *В. Ланового* — «*Ринкова система, що призведе Україну до розквіту*», опублікованих у березні 2016 р. Автор досить детально описує заходи по відродженню промислового потенціалу, оздоровлення фінансової сфери, створення робочих місць, націленість національного виробництва на збільшення товарів з додатною вартістю тощо. Слушні ідеї та пропозиції під кутом зору технології функціонування та розвитку сучасної економіки. Конструктивною видається думка про те, що українців необхідно втягувати у процес приватизації через дрібні пакети акцій підприємств: «Продаж фізичним і юридичним особам в ході приватизації державних підприємств дрібних пакетів акцій аби зробити ці активи для якомога більшої кількості громадян України» [7]. Проте, акціонування активів, на наш погляд, не варто обмежувати лише приватизацією підприємств, а й, ми перекона-

ні, поширити на акціонування землі. В цілому ідеї В. Ланового слухні і вони, так само як і пропозиції О. Савченка можуть стати складовою частиною більш широкого плану модернізації України за моделлю Плану Маршалла.

Українська земля і План Маршалла

Оцінюючи «здобутки» посттоталітарної влади в Україні, відомий вітчизняний публіцист В. Мороз пише: «...вийшло те, що вийшло: крах економіки, відсутність структурних реформ, процвітання корупції, толерування мародерству». [8]. Цим самим встановлено суворий діагноз хвороби, яка вразила український державний організм. Його одужання потребує нестандартних дій, але ці дії здатні зробити не бюрократи від політики, не аматори чи авантюристи, а пасіонарні особистості з харизмою, озброєні досвідом, знаннями і переконаннями. В Україні, без сумніву, є такі особистості, як серед тих, хто ще не при владі, так і тих, хто при владі. Проте, на жаль, останні знаходяться у вирі хоча й важливих, але поточних справ, тоді як великі справи вимагають масштабного мислення і хотілося б почути від них уже сьогодні, а не під час виборів, якою вони бачать стратегію порятунку країни?

Говорячи про будь-який план, завжди йдеться про ціну питання. Тому питання стоїть так: які фінансові та інші ресурси планується залучити для Плану Маршалла в Україні? Вказати джерела їх походження і терміни реалізації Плану. Без цих базових речей будь які розмови — не мають сенсу. Ми вже неодноразово бачили, як при перших дотиках з реальністю, харизма і відповідно рейтинги довіри за лічені місяці опускаються до рівня плінтуса, а знак плюс прямо на очах перетворюється на мінус. Тому потрібна серйозна і відповідальна розмова уже зараз, а не потім. Розмова про План Маршалла для України.

Розглянувши усі наявні на сьогодні варіанти цього Плану, ми дійшли висновку, що практично жоден із них не торкається фундаментального для України питання — питання ще не розпайованої землі — головного не лише економічного, а й фінансового і навіть політичного ресурсу країни. На сьогодні усі списи щодо цього ламаються навколо питання: знімати чи зберігати мораторій на продаж землі! Переконані, що це абсолютно хибна альтернатива, перед якою нас поставили як прихильники, так і противники мораторію. На користь збереження мораторію можемо сказати лише одне: він допоміг зберегти ресурс як основний капітал для населення, а не розбазарити його за безцінь. Але й вічно жити з мораторію також не можна, треба рухатися вперед. І негайно.

Пропонуючи свій варіант ресурсного забезпечення Плану Маршалла для України, ми вважаємо, що першим кроком у напрямку його реалізації є справедливе і водночас ринкове розв'язання земельного питання. Що це означає і, які дії необхідно зробити для цього? Перше, — розробити ретельний закон про акціонування землі на користь усіх без винятку громадян України. Розглянемо суть ідеї конкретніше.

За даними експертів на сьогодні в Україні загальна площа сільськогосподарських угідь становить 60, 35 млн. га — за цим показником вона посідає перше місце у Європі. [9]. Під мораторієм, тобто нерозпайованої землі — приблизно 42 млн. га. Реальна кількість населення після анексії Криму та окупації частини території Донбасу становить приблизно 40 млн. чоловік. Кількість громадян дорослого віку ще менше — на сьогодні це приблизно 33 млн. чоловік. Таким чином, простий підрахунок показує, що якщо громадянам дорослого віку надати акції з правом власності на 1 га землі, то в розпорядженні держави залишиться в резерві ще приблизно 9 млн. га, — для покоління, що вступає у доросле життя, а також тих, і це дуже важливо, хто рано чи пізно повернеться в Україну після окупації та анексії територій. Відтак, одним лише цим вольовим актом кожний українець із жebraка, відчуженого від головного природного ресурсу, перетворюється на його власника! Замість того, щоб розпочати акціонування землі, а потім вести мову про зняття мораторію і її вільний продаж, Уряд уже сьогодні приторгує українською землею без будь-яких на те законних підстав! Як відомо, експрем'єр-міністр України А. Яценюк намагався виставити на торги 1 млн. га землі, але відставка глави уряду можливо завадить цій оборудці.

Постає питання, яка вартість 1 га української землі? На жаль, але на сьогодні ми не маємо офіційних даних щодо ціни 1 га українських чорноземів. Бо немає прозорого ринку, натомість функціонує тіньовий, який необхідно негайно закрити. Проте, експерти говорять, що на чорному ринку вона торгується за ціною в 1 тисячу дол. США, тоді як менш родюча польська земля на прозорому ринку коштує аж 10 тис. дол. США за 1 га! [10]. Як кажуть, відчуйте різницю і оцініть красу гри тих, хто намагається зняти мораторій і розпродати землю без участі українського народу. Фактично за безцінь. Цей злочин, у разі якщо він стане, не матиме терміну давності.

Отже, якщо оцінити вартість нашої землі навіть за польським стандартом, яка поступається якістю, то кожна українська земельна акція потенційно коштуватиме щонайменше, а то й більше 10 тис. дол. США, а увесь ресурс акціонованої землі на вільному ринку дорівнюватиме у грошовому виразі щонайменше 420 млрд. дол. США! Нагадаємо, що, як

було зазначено, Д. Фірташ оцінює витрати на модернізацію України у 300 млрд. дол. США. А ті, хто хочуть вже сьогодні торгувати землею, розраховують у кращому разі на надходження до бюджету якихось 30 — 40 млрд. дол. США! Майже у десять разів менше, аніж це повинно бути, якщо діяти за нами запропованою схемою.

Акціонувавши землю під іменні акції, народ України на рахунках спеціально створеного Земельного Банку акумулює колосальний фінансовий ресурс через вільний продаж землі Банком, кошти від якого надходять на приватні рахунки акціонерів. Відтак, запускається План Маршалла навіть без зовнішньої фінансової допомоги, яка судячи з усього, не так уже й квапиться і, чи взагалі вона коли-небудь буде надана. Клептократам при владі, коли гроші надані на реформування Генеральної прокуратури Урядом США, зникають у тій же таки прокуратурі, ніхто не вірить і грошей не дасть.

Ми пропонуємо, де взяти кошти на План Маршалла для України. Відповідь — в самій Україні. Політична еліта нарешті повинна проявити політичну волю і здійснити радикальну земельну реформу в інтересах усього українського загалу. Одержані кошти направити на інфраструктурні проекти, високотехнологічні виробництва, переозброєння армії, якість освіти і медицини, спорт. Це ті сфери життя, які сьогодні формують потенціал будь-якої країни та її імідж.

Те, що ми пропонуємо — загальна схема, що потрібно робити із нашою родючою землею. Звичайно, тут одразу постають питання технічного характеру, а саме: як власник земельних акцій може і буде розпоряджатися своїм активом? Щоб не сталося так, як із приватизаційними сертифікатами, які були скуплені/продані за безцінь, влада — парламент і уряд — повинні розробити нормативно-правову базу того, як розпоряджатися власністю на акції.

Ми не будемо вдаватися у деталі цього механізму, він не є складним, але концептуально йдеться про те, що акціонер на договірній основі передає право розпорядника своїм активом на певний термін спеціалізованому Банку, який від імені усіх власників виступає учасником фондового ринку. І тоді неважливо, хто купуватиме землю на ринку, — українець чи іноземець. Головна мета — акумулювати фінансові ресурси на модернізацію. Якщо за ринковою ціною землю купуватимуть українці — на здоров'я, іноземні інвестори — ласкаво просимо. Держава лише повинна контролювати використання земельних ресурсів за цільовим призначенням, дотриманням екологічних стандартів та регламентів. Одержаний таким чином фінансовий ресурс буде скеровуватися на розвиток сучасних високо технологічних виробництв, що потребує

розвитку сучасної освіти, підвищення рівня і якості життя, ліквідацію такого дикого явища у ХХІ столітті як бідність.

Друге, власники акцій на землю одержують кошти від реалізації ресурсу, які поступають на рахунки акціонерів, але держава укладає з кожним із них угоду як мінімум про п'ятирічний термін для людей похилого і старшого віку, десятирічний — середнього і понад десятирічний — молодого на зняття відсотків з рахунків. Акумуляовані кошти йдуть на відродження України — це всі — від малого до старого повинні розуміти. В історії деяких країн, наприклад, Кореї були випадки, коли на порятунок країни у банки здавалися навіть сімейні реліквії та інші коштовності, а тут нічого жертвувати непотрібно. Відтермінування сплати за відсотками може розглядатися як своєрідна плата за одержану акцію. Погодьтеся не надто дорога ціна, що ти і твоя країна нарешті встали з колін без зовнішньої допомоги!

Далі, через відповідні терміни відсотки на рахунках можуть зніматися, а тіло кредиту — тут власник акції виступає по суті кредитором держави і себе одночасно — залишається у Банку. Акції передаються у спадок або ж у випадку відсутності спадкоємців чи заповіту поповнюють або ж державний бюджет, або спеціальний фонд. Українці назавжди вирішують проблему бідності, бо в них завжди є рахунок у Банку, який залишається там стільки, скільки у цьому буде необхідність і зацікавленість держави і громади.

Таким чином, економіка поступово насичується фінансовими ресурсами, добробут людей досить швидко зростає, гривня зміцнюється, а не падає, План Маршалла для України починає діяти виключно і завдяки українським ресурсам. Захід може нам допомогти якісними експертизами і консультаціями, а головне, — відтермінувати бодай на десять років сплату відсотків за кредитами, взятими безвідповідальними політиками попередніх років. Це і буде внесок західних партнерів у План Маршалла для України.

Третє, крім економічної, у даному разі пріоритетної, вирішується низка й інших проблем, насамперед, геополітична, пов'язана з територіальною цілісністю країни. Дивлячись як бурхливо розвиватиметься Україна, заможним стає її народ, і кримчани, і донеччани неодмінно виявлять бажання швидко повернутися додому. Без сумніву у цих регіонах, які деградують і перебувають під санкціями, сам народ не захоче терпіти далі знущання над собою і тоді Україна відновить свій статус мирно і законно. Без цього сподіватися на інші сценарії проблематично, принаймні у близькій перспективі.

Четверте, досить легко й результативно будуть вирішуватися гуманітарні проблеми, пов'язані з ідентичністю, патріотизмом. Любов до Бать-

ківщини святе почуття і воно немає ціни. Це так, але любов завжди була і є почуття взаємним. І, коли ти любиш Батьківщину, а вона тебе не дуже, погодьтеся, важко говорити про щирий і свідомий патріотизм. Взаємність почуттів влади і громади, народу і країни лише посиляться, коли держава оцінить кожного громадянина не лише квітами і почесними відзнаками, а й реальними цінностями. Такою цінністю для нас має стати земля.

Загальні висновки

Таким чином, розглянувши усі наявні на сьогодні варіанти Плану Маршалла для України, можемо зробити наступні висновки:

Перше, ситуація, в якій знаходиться країна, вимагає чітких, злагоджених дій влади, усіх її інститутів, громадянського суспільства на випередження часу. Ті темпи реформ, які на сьогодні проводить уряд, хоча і є важливими, але малоефективними. До того ж вкрай болісними для населення, здебільшого носять конфіскаційний характер: тарифи, податки на пенсії тощо. Вони кардинально нічого не вирішують, натомість створюють ґрунт для радикалізації суспільних настроїв.

Друге, сподівання на те, що ось, колись таки нарешті зберуться західні донори-кредитори і запропонують нам План Маршалла, виділять кошти, скасують борги тощо, на наш погляд, майже утопічні, до того ж непотрібні і шкідливі. Такі пільги лише розбещують народ та її владну верхівку, тоді як справжні реформи повинні гартувати національний характер, плекати національну гідність. Захід хоче і може нам допомогти, він і так чимало зробив і робить за для цього, але нам слід самим допомогти собі. Ми знаємо і пропонуємо як це зробити.

Третє, ті залишки здорової і патріотичної національної еліти разом з громадянським суспільством повинні вже сьогодні розпочати своєрідний рух *«За План Маршалла для України через українську землю»*. Пропонуємо елітам домовитися про створення в межах Верховної Ради міжфракційного об'єднання під умовною назвою: *«Земля для людей»* і на цій основі переформатувати коаліцію, подолавши політичну кризу. Чим раніше це розпочнеться, тим краще для країни і народу.

Четверте, через успішну реалізацію Плану Маршалла такі проблеми як корупція почнуть зникати, бо у народу з'явиться мотивація до чесних і прозорих відносин, а економічна, фінансова, управлінська еліта перебуватимуть під жорстким контролем не лише правоохоронних органів, а й громадськості.

І наостанок. Автор свідомий того, що усе сказане у статті у багатьох не викличе захоплення. Тоді пропонуйте кращі і якісніші ідеї! Сьогодні

найстрашніше — це мовчати і дивитися як на твоїх очах згасає країна. І ще, уявімо собі, що висловлені ідеї несподівано прийдуться до душі тій чи тій політичній силі і вона почне рух у даному напрямку. Можна не сумніватися, що увесь олігархічно-тіньовий ресурс — фінансовий, медійний тощо буде кинуто на його дискредитацію. Воно й зрозуміло. Олігархи уже давно порахували і оцінили вартість української землі і лише чекають як за дарма її скупити, кинувши кістку до бюджету, а простим громадянам — дірку від бублика. Цього не повинно статися і цього не буде. Слово за сумлінними політиками і за народом.

Література

1. Див.: Економічна енциклопедія. — Т.2. — К., Академія. — 2001. — С.262 — 264.В.
2. І. Пономарьов. Поради несторонньої людини. Як Україні досягти економічного дива. // Економічна правда. — 18.03.16.
3. Там само.
4. Там само.
5. О. Савченко. План Маршалла для нової парламентської коаліції. // Українська правда. 9. 03. 16.
6. Там само.
7. В. Лановий. Ринкова система, що приведе Україну до розквіту // Економічна правда. 11. 03. 16.
8. В. Мороз. Без великої ідеї з'являються маленькі політики // Українська правда. — 16. 03. 16.
9. Див. О. Жмеренецький. Чому українець бідний? Шість гіпотез // Економічна правда. 16.03.16.
10. Там само.